

Børns steder

Et etnografisk studie af børn og lokalitet i Ullerød og omegn, Danmark

Heidi Jensen

Indledning

Spørgsmålet om steder og lokalsamfunds betydning for børn var ikke centralt i mit ph.d. projekt om børn, venskab og slægtskab i en dansk provinsby, og er da også et forskningsområde der kun er sparsomt udforsket¹. Men jeg havde valgt at placere mit feltarbejde i et lokalområde, jeg kendte fra tidligere forskningsopgaver, fordi jeg forventede at jeg set ud fra sociologiske kriterier vedrørende boligform, arbejdsmarkeds-tilknytning, med mere, kunne møde børn med ganske forskellige familiebaggrunde i området. Den virkelighed der mødte mig i felten, og den retning mine udforskninger af mulige teoretiske vinkler der kunne hjælpe mig i forståelsen af denne tog, gjorde mig efterhånden mere og mere interesseret i forholdet mellem børn og sted/rum².

Den udvikling, som er sket siden antropologien opgav de engang så dominerende funktionalistiske forklaringsmodeller, har betydet at antropologer ikke længere går ud fra at den virkelighed, de studerer, har en iboende og absolut sammenhæng. Derfor forventes det heller ikke længere at antropologer skal finde og beskrive sådanne. Men kravet om at der skal være sammenhæng mellem forskningsspørgsmål, de metoder der anvendes til at fremskaffe data, og de teoretiske og analytiske perspektiveringer af materialet, er ikke blevet mindre, måske tværtimod. En bedømmelse af kvaliteten af de indsamlede data, og analysen af disse, kan derfor kun foretages, hvis formidlingen af resultater viser hvordan data er skabt og

fortolket. Det er på baggrund af sådanne erkendelser at jeg må bede læseren have forståelse for, at før jeg kan begynde den egentlige diskussion om forholdet børn og steder, må jeg give en beskrivelse af den kontekst som min forskning er foregået i, og af hvordan jeg undervejs i processen har revideret min forståelse af felt og forskningsobjekt.

Artiklen indledes derfor med en fortælling om, hvordan min forskning har bevæget sig fra et problemorienteret fokus på et socialt belastede område til en mere åben undersøgelse af sted og lokalsamfund i en dansk kontekst. Selvom disse afsnit således ikke handler om børns blik på deres lokalsamfund, giver de en baggrundsviden som er nødvendig for den efterfølgende diskussion og tolkning af børns perspektiver på steder og rum. I forbindelse med denne analyse og de eksempler jeg anvender som illustration, vil jeg argumentere for de muligheder der ligger i at kombinere teoretiske og analytiske perspektiver fra antropologiske teoretiseringer over rum og sted med indsigter fra de mange antropologiske studier af børn og unge, der er udgivet i de senere år³. Dette dobbelte teoretiske blik, vil jeg vise, er relevant i forsøget på at finde måder hvorpå vi kan begrebsliggøre børns forståelse af og aktive engagement i deres omgivelser. Et sådant projekt kan endvidere bidrage til at kvalificere og nuancere den nye børneforskningens dogme om at børn er sociale aktører, ved at åbne muligheder for en diskussion om, hvordan børn er aktører, og hvilke strukturer der henholdsvis fremmer og hæmmer børns agens.

Marievang – et dårligt sted?

Jeg var nybagt antropolog og deltidsunderviser, da jeg i 1995 tog imod et tilbud om at udføre en mindre undersøgelse af et næsten nyopført almennyttigt boligkompleks i Hillerød, som jeg her vil omtale som Marievang⁴. Bebyggelsen var udvalgt til at indgå i et projekt om samspillet mellem forvaltning og borgere, der skulle udvikle ny viden og metoder i arbejdet med såkaldt ”udsatte”, ”truede” eller ”belastede” børn og deres familier. Baggrunden var at man i den kommunale forvaltning, efter en henvendelse fra bebyggelsens beboervalgte afdelingsbestyrelse, havde bedt kommunens Familieafdeling undersøge hvilke sager forvaltningen aktuelt havde i bebyggelsen. Et sådant lokalkendskab havde man ikke i forvejen, da forvaltningens normale praksis, hvor klienter tildeles kommunal sagsbehandler ud fra deres personnummer, betyder at man i det daglige

arbejde ikke foretager en systematisk opsamling af viden om de lokalområder som klienterne eller borgerne bor i.

Resultatet af dette nye fokus på Marievang i forvaltningen var, at man blev stærkt bekymret for at bebyggelsen var inde i en negativ social udvikling⁵. Derfor udarbejdede en arbejdsgruppe med embedsmænd fra amt og kommune, der i deres arbejde havde med børnesager at gøre, et forsknings- og udviklingsprojekt i samarbejde med en forsker. Projektet involverede forskning og intervention i både forvaltning og det udvalgte boligområde, og blev hovedsagelig finansieret med midler fra det danske socialministeries midler til støtte af initiativer for særligt udsatte børn og unge. For Marievang betød det, at der i en periode på to år blev ansat en såkaldt "områdemedarbejder", en socialrådgiver som skulle arbejde i bebyggelsen med at støtte beboernes egne initiativer, og at der blev afsat midler til, at jeg som forsker skulle følge bebyggelsen og beboerne i projektperioden.

Da jeg begyndte min forskning i Marievang slog det mig, at en overraskende stor del af de interviewede voksne fortalte gribende historier om tab og isolation, og at stort set alle beboere, jeg mødte, beklagede at der ikke var noget fællesskab i bebyggelsen. Det fik mig i første omgang til at konkludere, at man måske kunne tale om Marievang som et lokalsamfund i materiel forstand, i hvert fald i nogle henseender⁶. Men det var langt mere vanskeligt at se bebyggelsen som et lokalsamfund, hvis man lagde vægt på forekomsten af fælles målsætninger og identitet⁷. Faktisk var det eneste, som næsten alle beboere så ud til at have fælles, et ønske om med det samme eller på lidt længere sigt at flytte væk fra Marievang⁸. Der var da også løbende en stor udskiftning af beboere i bebyggelsen, i nogle år fik op mod 40 % af lejlighederne således nye beboere⁹.

Jeg var inspireret af den amerikanske antropolog Nancy Scheper-Hughes analyser af livet i en brasiliansk slumbebyggelse (Scheper-Hughes 1992, se også Hastrup 1995: 99). Scheper-Hughes viser at slumbeboernes daglige erfaring med sult og fysisk elendighed er blevet et naturaliseret levet rum for dem. I mit arbejde pegede jeg på, at isolation var et begreb, der kom til at fremstå som centralt i mødet med Marievangs beboere. Hvor de fattige brasilianere i slummen var sultne efter bedre mad og mad i det hele taget, hungrede beboerne i Marievang efter at opleve sig selv som personer i et social rum. Oplevelser af marginalisering, ensomhed og tab fremstod som næsten givne eksistensvilkår i Marievang, og det var medvirkende til at forstærke isolationen og beboernes oplevelse af sig selv som magtesløse.

Disse konklusioner indgik i en pjece, som embedsmandsgruppen fik en journalist til at udarbejde på baggrund af de indledende undersøgelser¹⁰. Beboerne reagerede stærkt negativt på denne pjeces fremstilling af dem selv og deres boligområde. Især den indledende side med forvaltningens statistiske karakteristik af beboerne (se note 5) faldt mange for brystet. Men jeg måtte også overveje om ikke den antropologiske viden om Marievang som et naturaliseret ensomhedsrum var ganske uegnet i forhold til projektets målsætninger om at tage udgangspunkt i beboernes egne ressourcer og igangsætte ”empowerment”-processer¹¹.

Fællesskab i Marievang?

I løbet af mit feltarbejde begyndte jeg at få en fornemmelse af, at jeg havde været for hurtig til at acceptere beboernes udsagn om, at de ikke havde noget fællesskab. Jeg gjorde således løbende iagttagelser som modsagde udsagnet. Det gjaldt ikke mindst omfanget af beboernes udveksling af sladder og hjælp til børnepasning, transport af indkøb og meget mere. Desuden var det tydeligt at der var lige så mange eller flere fælles arrangementer og aktiviteter i bebyggelsen set i forhold til de andre almennyttige bebyggelser i området, for slet ikke at tale om de tilstødende villakvarterer. I beboernes tolkning var de vedvarende stridigheder omkring den beboervalgte afdelingsbestyrelse, med den evindelige uro om afdelingsbestyrelsens arbejde og de mange ekstraordinære medlemsmøder¹² som dette afstedkom, et synligt bevis på den manglende fællesskabsfølelse i Marievang. Men selve omfanget af stridighederne, det store antal beboere der igennem årene blev inddraget i disse, og den omstændighed at det, som oftest gav anledning til uenighed, var brugen af fællesarealerne og den form og det omfang som fælles aktiviteter skulle tage, kan ses som et tydeligt udtryk for beboernes vilje til at skabe og indgå i lokale fællesskaber, og for deres store forventninger om at et sådan burde findes i Marievang. Det er i den forbindelse interessant, at selvom mange af de interviewede fortalte at de aldrig havde boet i lejlighed før, men været vant til at passe sig selv i eget hus og have, så gav de alligevel udtryk for forventninger om et højt niveau af fælles aktiviteter og fællesskab i deres bebyggelse.

I løbet af projektperioden engagerede en gruppe beboere sig i at etablere en naturlegeplads på bebyggelsens arealer. Projektet blev på mange måder en stor succes. Men de konflikter om kompetence, som i den

forbindelse opstod mellem den formelt valgte afdelingsbestyrelse og det ad hoc sammensatte legepladsudvalg, blandt andet om hvem der skulle styre økonomien i projektet, viser at den type social forandring, som ”empowerment”-principperne sigter mod, absolut ikke foregår i et magttomrum. Naturlegepladsprojektet er endvidere velegnet til at illustrere et grundlæggende dilemma i det boligsociale arbejde: For at skaffe midler til beboeraktiviteter og andet, som kan gøre en bebyggelse mere attraktiv at bo i, er det nødvendigt at dokumentere og fremvise at bebyggelsen er ”belastet”, og udgangspunktet bliver et fokus på problemer frem for potentialer. Der er derfor en reel risiko for, at indsatsen i boligområdet dermed stik imod hensigten kommer til at forstærke stempningen af dette som et dårligt sted at bo. Legepladsudvalget fandt da også ud af, at de med succes kunne bruge den ovenfor omtalte pjece som bilag til ansøgninger, når de søgte midler til legepladsens opførelse fra forskellige fonde.

Jeg måtte erkende at produktion af viden langt fra er en neutral proces, og at det er nødvendigt hele tiden at spørge, hvilken viden der produceres, for hvem og med hvilket formål (Moore 1996). Med andre ord sker den antropologiske vidensfrembringelse indenfor systemer, hvor nogle har magten til at definere andre. I dette tilfælde blev det foruroligende klart, hvor let forskningens resultater kunne bidrage til definitionen af Marievang og beboerne som sociale problemer¹³. Det var ikke mindst da jeg, sammen med mine to døtre der dengang var fem og syv år gamle, i 13 måneder bosatte mig i en lejlighed i en af nabobebyggelserne til Marievang, at jeg fik blik for at jeg ikke kunne forstå eller forklare, hvordan Marievang var blevet et ”dårligt” sted, uden at inddrage en analyse af det nye boligområdes relationer til det ”gamle” lokalområde, som de nye bebyggelser og beboere er naboer til.

Jeg fandt det altså nødvendigt at revidere mine forskningsspørgsmål og de anvendte metoder, med henblik på at den viden jeg frembragte i højere grad kunne deles med og bruges af beboerne. Endvidere så jeg en fare for at min analyse kunne læses som omhandlende en ”fattigdomskultur”, hvor problemer i og omkring Marievang og mulige løsningsmodeller udelukkende betragtes som et spørgsmål om beboernes individuelle egenskaber eller mangel på samme, og om eksistensen af et dårligt socialt miljø i bebyggelsen. Analytisk fokuserede jeg derfor i mindre grad på individualisering og mangel på fællesskab i min videre forskning, og interesserede mig i højere grad for samspillet mellem de mange forskellige forestillinger om og forventninger til fællesskab og

lokalsamfund, som jeg mødte i og omkring Marievang, og på den måde sådanne ideer og motiver giver sig udtryk i praksis.

Skabelse af steder

Ullerød og Ny Ullerød var indtil 1950'erne sparsomt bebygget og udgjorde selvstændige landsbymæssige enheder i Hillerøds daværende nabokommune og sogn. Fra 1950'erne og frem til 1970'erne blev området bebygget med parcelhuse og voksede efterhånden sammen med villakvarterer opført på udstykninger i Hillerøds vestlige del i samme periode. Ullerød blev i 1970 en del af Hillerød kommune, men stedsbetegnelsen Ullerød anvendes stadig af både "gamle" og mere nyligt tilflyttede beboere i villakvarterene, og af ansatte i de kommunale forvaltninger. Beboerne i Ullerød anser selv området for at være et sted med en stærk lokal identitet, sammenhold og traditioner, men for den udenfrakommende fremstår området som fragmenteret, sammensat og heterogent. En klubmedarbejder, der selv er født og opvokset i en nærliggende landsby, som arbejdede i en af de to fritidsklubber nær Bakkeskolen i Ullerød hvor jeg havde min gang, var da også tydeligt overrasket over at høre mig omtale eksistensen af en sådan lokal identitet. Han havde altid opfattet Ullerød, som der hvor Hillerød startede, og som nogle huse man kørte forbi for at komme ind til Hillerød centrum, med andre ord, som et ikke-sted (Augé 1995).

På trods af at Ullerød, som den korte historiske perspektivering ovenfor viser altså er et moderne fænomen, og ikke fysisk fremstår som en samlet enhed, præsenterer de lokale deres sted og traditioner som givne og varige, og kernefamilien i eget hus ses som normen¹⁴. Som mange, om ikke de fleste, danskere som bor i villa- eller parcelhuskvarterer, der af teoretikere defineres som urbant, mener beboerne i Ullerød i øvrigt ikke at de bor i byen – for dem er byen Hillerød centrum eller København. Hvorvidt Ullerød er et sted eller et ikke-sted afhænger som vist af hvorvidt perspektivet der anlægges er indefra- eller udefrakommende, og spørgsmålet om kvarterets eller stedets selvstændige status viser sig i nogle sammenhænge at være omstridt og politisk sprængfarligt. Et eksempel på dette er eksistensen af Ullerødgruppen, der er et "samtale- og samarbejdsforum" mellem private og helt eller delvis offentlige institutioner i lokalområdet: Bakkeskolen, Ullerød kirke, et plejehjem, en højskole, et seminarium, flere idrætsforeninger, et museum og

brugsforeningen. Gruppen er uformel, men har været under beskyldninger for at ville tiltuske sig politisk magt og indflydelse.

Den ovenfor omtalte bebyggelse, Marievang, er en del af et nyt boligområde, Sophienborg, der grænser op til Ullerød. Udbygningen af Sophienborg-området begyndte i starten af 1990'erne. Området blev i første omgang udbygget med fem almennyttige bebyggelser med lejligheder, en andelsbebyggelse og en bebyggelse med ejerboliger. Tre af lejlighedskomplekserne rummer hver 50 boliger, mens Marievang og bebyggelsen Liniehusene hver har 100 lejemål. Marievang er sammen med Liniehusene klart de ringeste, hvad angår arkitektonisk udtryk og kvalitet af bygningerne. De tre øvrige bebyggelser med lejeboliger fremstår, set i forhold til de stramme økonomiske rammer for den slags boligbyggeri, som relativt vellykkede og attraktive. Huslejen er generelt høj, og det er en vigtig årsag til at bebyggelserne i Sophienborg generelt ikke har så lange ventelister som andre almennyttige byggerier¹⁵.

Landkort (se side 96 og 97) fra 1953 og 1995 viser den udvikling der er sket hvad angår bebyggelsesgrad og -form, i og omkring Ullerød og Sophienborg i tiden efter 2. verdenskrig.

Børns steder
Heidi Jensen

Byplaner, busser og skoler

Byplanmæssigt har man anset Sophienborg, hvor Marienborg og de andre almennyttige boligkomplekser er opført, for at være en del af Ullerød-byen, der er den betegnelse som anvendes i lokalplanerne for den vestligste del af Hillerød. Og selv om der er bygget flere børnehaver og lignende i området i forbindelse med, at kommunen i de senere år har udbygget kapaciteten på daginstitutionsområdet, så var udgangspunktet at beboerne i Sophienborg skulle benytte de allerede eksisterende offentlige og private institutioner, såsom folkeskolen, Bakkeskolen, og dagligvareforretninger i Ullerød, og i Hillerød mere generelt. Det var mit indtryk, at der generelt var en større andel af børn i skolealderen fra Sophienborg, som af forskellige grunde ikke gik på Bakkeskolen, hvor jeg udførte min deltagerobservation, end hvad der gjaldt for børnene fra villakvartererne i Ullerød. Fra min forudgående forskning havde jeg da også erfaret, at idrætsforeningerne og Ullerødgruppen havde en opfattelse af at beboerne i de nye bebyggelser ikke i forventet grad havde taget imod Ullerøds mange forskellige tilbud om aktiviteter, og dermed selv havde modsat sig at blive integreret i det eksisterende lokalsamfund.

I Marievang oplevede jeg derimod, at beboerne gav udtryk for at der ikke var tilbud nok for voksne og børn i området, og de talte om at være usynlige og isolerede. Det er også påfaldende at jeg aldrig hørte beboere i Sophienborg bruge betegnelsen ”Ullerød”, når de talte om hvor de boede. De sagde oftest ”her i Hillerød Vest” eller ”os herude”, nogle gange efterfulgt af ”i Marievang/Sophienborg”. Beboerne i det nye boligområde valgte altså at give udtryk for en stedstilknytning, der enten var af mindre skala end Ullerød, til selve bebyggelsen eller til Sophienborg-området, eller af en større skala, til Hillerød, eller til Hillerød Vest, som både omfatter Ullerød, Sophienborg og de villakvarterer og etageejendomme der ligger tættere på Hillerød centrum. Men også beboerne i Sophienborg taler om, at de ”tager ind til byen”, når de har ærinder i Hillerød centrum, og de omtaler som nævnt ofte deres nærmiljø som ”herude”.

I forbindelse med de nye bebyggelser i Sophienborg og deres beboeres tilknytning til de tilstødende beboelseskvarterer i Ullerød, er det interessant at hvor det i 1996, da jeg første gang besøgte området, var meget vanskeligt at komme til Sophienborg med offentlig transport, er der siden etableret en busføring, så der i dag kører bus fra og til området mindst én gang i timen, og med hyppigere afgang i arbejds- og myldretiden. Men bussens rute går ikke forbi Bakkeskolen eller området omkring

Superbrugsen¹⁶ i Ullerød, og har ikke medvirket til at integrere de ”gamle” villakvarterer i Ullerød og de nyopførte boligkomplekser i Sophienborg, måske endda tværtimod. I hvert fald giver busføringen forældre og børn, der bor i Sophienborg, mulighed for at vælge Bakkeskolen fra eller en anden skole til. I den tid, hvor jeg som led i min forskning boede i området, havde jeg således naboer hvis børn gik i skole på den skole, som bussen passerer på sin vej til centrum – en skole der ligger lige overfor et meget traditionelt, dvs. kedeligt og betonagtigt etagebyggeri med lejligheder, men som også modtager mange børn fra de dyre og attraktive villaer med haver ud til skoven, der ligger på den anden side af vejen. Udover at dette skolevalg betød at børnene kunne tage bussen til skole i dårligt vejr, eller hvis forældrene ikke kunne køre dem derhen i bil¹⁷, så havde det også den fordel at børnene, i hvert fald så længe de gik i de mindre klasser, fik gratis skolekort til bussen.

Min første forskning i Marievang og Sophienborg fokuserede som omtalt ikke i udgangspunktet på det allerede eksisterende lokalområde, Ullerød, som planlæggerne havde forestillet sig at de nye bebyggelser ville blive en del af. Landsbyerne og landejendommene i nærheden blev aldrig rigtig et tema i mine undersøgelser, og det er den type beboelse i området, jeg har mindst kendskab til. At en mindre, men ikke ubetydelig del af Bakkeskolens børn bor på landet, blev jeg første gang bekendt med, da jeg i 1996 interviewede skolens psykolog. Hun forklarede mig, at tidligere havde Bakkeskolen næsten udelukkende børn fra villakvartererne, og det kunne ind imellem give problemer med den lille gruppe børn fra landet. Men nu var det i højere grad børnene fra de nye bebyggelser, som havde problemer med at passe ind. At man fra skolens side anså den øgede forskellighed (hvad enten den var reel eller forestillet) for at være potentielt eller aktuelt problematisk, blev jeg også gjort opmærksom på ved andre lejligheder. Den elskelige og meget kompetente og erfarne pædagog, som havde været børnehaveklasselærer på Bakkeskolen i en årrække, og var lærer for min yngste datter i det år vi boede i Hillerød, sagde flere gange til mig: ”Før var vi vant til kun at få privilegerede børn, nu er børnene blevet meget mere forskellige”.

At Bakkeskolen nu skulle modtage en "ny slags" børn fra det nye boligbyggeri fik også den konsekvens, at skoleledelsen i samarbejde med forældrebestyrelsen ændrede på skolens principper for klasseinddeling¹⁸. Tidligere havde man altid sammensat de nye børnehave- og 1. klasser sådan at børn, der boede tæt på hinanden, kom i klasse sammen. Men da man i flere år i træk havde oplevet at c-klasserne¹⁹, som var domineret af

børn fra det nye boligområde, var præget af at der var mange børn med forskellige indlærings- og adfærdsmæssige problemer, besluttede man at lave en mere blandet fordeling. På det møde for forældre til kommende 1. klasses børn som jeg deltog i, forklarede Bakkeskolens leder beslutningen med ”at det ikke er godt hvis alle dem der går til ridning går i en klasse, og alle dem der går til fodbold i en anden”. Skolen ønskede altså ikke at de forskellige sociokulturelle miljøer, som eleverne kommer fra, skulle give sig udtryk i at klasserne på samme alderstrin blev meget forskellige. I stedet valgte man en strategi, hvor man tilstræbte at klasserne var ens i at afspejle den oplevede eller reelle øgede forskellighed blandt skolens børn, der som nævnt var meget tydeligt knyttet til forskellige vurderinger af og forventninger til forskellige steder i skolens opland.

Ullerød og Sophienborg sammenlignet

Der er stor forskel på befolkningssammensætningen i Ullerød og i Sophienborg. Selvom Ullerød, i ejendomsmægleres annoncer, ofte fremhæves som et ideelt sted at bo for børnefamilier, er der alligevel en del såkaldte ”sølvbryllupskvarterer” i området. Andelen af børnefamilier er forholdsmæssig større i Sophienborg, selvom der også bor pensionister og par eller enlige uden børn i lejlighedsbyggerierne. Der er langt flere enlige forsørgere i lejlighederne end i parcelhuskvarterene²⁰, og desuden bor der en del flygtninge og indvandrere i boligkomplekserne. I Marievang, som er det boligkompleks hvor der både forholdsvis og absolut bor flest flygtninge og indvandrere, udgør de omkring en tredjedel af beboerne, mens der stort set ikke bor indvandrere i Ullerød, der dog tæller et kurdisk pizzabageri blandt sine mindre butikker.

Ullerød og Sophienborg fremtræder også rent landskabsmæssigt som meget forskellige. I Ullerød er husene i en eller to etager, og der er variation i husenes størrelse og alder. Hvor de ældste af villakvartererne er anlagt med ”klassiske” villaveje med fortove langs villaer med haver, er de kvarterer, som blev bygget senere, anlagt med brede veje uden fortove²¹, hvorfra der udgår en række blinde sideveje med hver 6 til 12 parcelhuse med tilhørende haver og carporte. Det er et gennemgående træk at husene i Ullerød er ejet af de familier der bor i dem, og at hver hus står for sig selv i en klart afgrænset have, og på samme tid er familiens private rum og dens ansigt udadtil²². De nye bebyggelser i Sophienborg adskiller sig fra

Ullerøds villakvarterer ved at være domineret af lejeboliger i mindre såkaldte tæt-lav bebyggelser. De er alle bygget i to etager, og der er flere boliger i hvert hus eller kompleks. Nogle boliger har små haver eller altaner, som i lighed med villahaverne er klart afgrænsede og private, men alle bebyggelserne har store grønne fællesarealer rundt om og imellem husene, som det især er børnene der benytter. Hvor man på stierne i Ullerød ofte færdes langs høje hække og plankeværker, ligger stierne i Sophienborg mere åbent. Nogle af dem går igennem bebyggelserne, sådan at de, der går på stien, kan se ind af vinduerne til boligerne, hvis ikke beboerne har trukket gardiner eller persienner for.

Ullerød og Sophienborg set med børns perspektiv

Hvordan børnene i området selv opfatter deres nærmiljø, og betragter det, at bo i parcelhus, lejlighed eller på en landejendom, vil jeg behandle i det følgende, hvor jeg skifter perspektiv, og forsøger at få hold på hvordan lokalsamfundet ser ud når det betragtes med børnenes øjne. I den forbindelse vil jeg skitsere, hvilke forskellige tendenser i børnenes brug af deres nærmiljø og i deres måde at etablere og indgå i relationer med andre børn, jeg kan uddrage af mine observationer. I første omgang vil jeg pege på generelle tendenser hvad angår børnenes venskaber og brug af rum og sted. Dernæst vil jeg se på forskelle hvad angår børns brug af og opfattelser af steder og rum knyttet til deres daglige bolig og boligområde i henholdsvis Marievang og Sophienborg-området, og parcelhuskvarterene og landsbyerne. Mit fokus på regelmæssigheder og generelle tendenser har den konsekvens, at jeg i nogen grad må underspille den store indbyrdes variation blandt børn med lignende sociale eller kulturelle udgangspunkter, da jeg i min fremstilling kun vil fokusere på variation, når et fokus på indbyrdes forskellighed er nødvendig for at understrege eller nuancere de mere generelle udsagn.

Min analyse baserer sig både på data fra min forskning i Marievang og fra min deltagerobservation i to skoleklasser²³, som jeg fulgte periodevis over to år. I begyndelsen af mit feltarbejde var børnene som 10-årige lige startet i 4. klasse, og var holdt op med at gå i skolefritidsordning. De var derfor de nye og yngste børn i fritidsklubberne, i det omfang de benyttede disse. To år senere var de ved at afslutte 5. klasse, og nogle af dem var allerede begyndt at føle sig for gamle til at gå i fritidsklub, og glædede sig til de blev 15 år, og kunne begynde i en rigtig ungdomsklub.

Mit fokus på Marievang betyder, at jeg i denne sammenhæng kun kan give få eksempler fra mit materiale, som viser hvordan forskellige børn i større eller mindre udstrækning kan bevæge sig ind i, rundt i, og imellem forskellige rum. I min analyse af dette materiale har jeg set et mønster, hvor nogle børn, ofte de som af sig selv eller af andre defineredes som ”udenfor”, af både de andre børn og de voksne lærere og pædagoger, blev opfattet som havende vanskeligheder med at forstå og efterleve de forskellige uskrevne regler som herskede i de forskellige fysiske og tidslige rum, hvor børnene tilbragte deres dag. Men gang på gang oplevede jeg også hvordan reglerne trådte ud af kraft, når de ellers skulle virke til fordel for de børn som var ”udenfor”, og havde svært ved at etablere og fastholde de så eftertragtede venskabsrelationer. At sted/rum og lokalsamfund havde betydning, også for børn, og langt fra kan tages for givet, men ofte opleves som problematisk, var således i høj grad noget, der blev klart for mig gennem min interesse i børnenes praktiske og begrebsmæssige erfaringer med venskabets betydning. Mine data peger derfor mod, at børn måske især oplever steder og rum som ladet med betydning gennem deres engagement i venskabs- og slægtskabsrelationer.

Børnene anså det, at man besøgte hinanden hjemme efter skoletid, ofte efter forudgående aftale, for tegn på venskab. Der var en klar tendens til, at venskaber oftest udvikledes mellem børn af samme køn, men der var også flere eksempler på venskaber mellem piger og drenge. Ydermere var der muligvis en kønsforskel i og med, at selvom drengene også havde venner med hjem, så arrangerede de oftere, end hvad der gjaldt pigerne, fodboldkampe eller lignende, hvor en større gruppe samledes om en aktivitet²⁴. Her var aktiviteten i fokus i højere grad end de relationer, som blev udtrykt i samværet. I nærheden af Bakkeskolen lå således et attraktivt rækkehuskvarter, hvor mange af drengene i ”mine” klasser boede. Her mødtes de ofte med de andre drenge fra kvartetet på boldbanen og legepladsen, og jeg kunne observere hvordan drengene i skoletiden kunne aktivere og udnytte deres relationer til drenge fra deres nære boligområde, som gik i Bakkeskolens klasser med børn fra ældre eller yngre årgange. I sprækkerne i den lærerstyrede tid i skoledagen så jeg da også ofte hvordan drengene samledes i grupper for at spille Magic, Pokemon eller hvad der nu var tidens dille, og for at spille forskellige boldspil. Pigerne var i højere grad beskæftiget med, hvad Amit-Talai rammende har betegnet ”venskabsvalsen”²⁵: at opsøge, efterprøve, fremvise, afvise, jonglere med og nyde nære veninderrelationer.

Børnene tilbragte en stor del af dagen enten i de for børn tilrettelagte rum (skolen, fritidsklubben, fodboldklubben, danseskolen, etc.)²⁶, hvor de frivilligt eller tvungent var sammen med andre, oftest jævnaldrende, børn, eller i familien, hvor der i de fleste tilfælde var yngre og/eller ældre søskende. Hvad angår den tid som børnene tilbragte udenfor familien og de tilrettelagte rum, erfarede jeg, at der var en klar forskel mellem børn fra de almennyttige bebyggelse, og børn fra villakvarterer og landsbyer. Denne forskel var overraskende i og med, at både børnene i villakvarterne og i de almennyttige bebyggelser selv kunne bevæge sig rundt i området omkring skolen på de mange stier, der forbandt de forskellige steder hvor børnene opholdt sig i løbet af dagen. Hvad angik børnene fra landet måtte jeg revidere mine forventninger om at det, at de boede længere fra skolen, ville virke som en begrænsning for deres muligheder for at indgå i relationer med andre børn. Jeg kunne observere hvordan stort set alle børn, der boede på landet, blev grundigt ”serviceret” af deres forældre, der gerne kørte dem til og fra fritidsaktiviteter og vennernes hjem, så de kunne deltage på lige fod med børn, der boede lige i nærheden af Bakkeskolen. I den ene klasse var det endda sådan at de mest populære og toneangivende piger boede på landet, og de andre børn i klassen forklarede mig, at børnene fra Harløse nærmest havde en klike.

Men jeg kunne som sagt se en forskel imellem børn fra ejerboliger i Ullerød eller på landet, og børn der boede i de almennyttige byggerier i Sophienborg. Børnene i lejlighedsbyggeriet, især børnene i Marievang, vekslede i højere grad, end hvad gjaldt børnene fra villakvarterne og landsbyerne, mellem det tætte og afgrænsede samvær med en eller to jævnaldrende venner, (ofte indendørs og hjemme i en af deres familiers hjem) og samvær med større grupper af piger og drenge, i forskellige aldre, på bebyggelsernes fællesarealer, legepladser og boldbaner. Meget kort sagt kan man konkludere at børn i alle aldre, der boede i Sophienborg og som jeg var i kontakt med, syntes at det var et godt sted fordi, særlig om sommeren, ”suser det bare rundt med børn” og fordi ”man kan lave alt muligt /hvad man har lyst til”. Det var derfor et meget anderledes billede af Marievang der tegnede sig, da jeg efter den første indledende interviewundersøgelse med beboerne, udførte en række interview med børn og unge fra bebyggelsen. Børnene fremhævede alle at der var mange man kunne være venner med, og at der altid var nogle man kunne lege eller spille bold med.

I et af disse interview spurgte jeg Troels, der dengang var 12 år gammel²⁷: ”Er det svært både at have venner i skolen og herude?”. Troels

svarede: ”Nej, for hvis du for eksempel er uvenner med dem fra skolen, så kan du altid gå til dem herude, og omvendt. Det er jo altid rart at have mange venner”. Jeg spurgte videre: ”Var det fordi I blev uvenner at ... ”, men her afbrød Troels mig og sagde: ”Nej, nej! Det er ligesom altså, så en aften når nu man har lektier for, så gider man ikke rigtig gå derover bare for at være der en halv time. Så vil man hellere sidde derhjemme og slappe af”. I samme interview forklarede han, at en af grundene til at han ikke gad at spille fodbold i en klub var, at han skulle spille på et hold med drenge fra 12 til 14 år, og at han var 12 år og ret lille af sin alder: ”Dem i samme aldersklasse, de er jo meget større end mig. så bliver man bare mejet ned”. Derimod var Troels meget glad for at spille fodbold med de andre børn fra Marievang og fra de andre bebyggelser, og han fortalte hvordan de tilstræbte at sammensætte holdene retfærdigt, så de blev jævnbyrdige og det dermed blev mere sjovt og spændende at være med.

To små piger inddrager gårdmanden, på samme måde som landskabet, i deres fantasiunivers.

Det år, jeg boede som nabo til Marievang, gav mig rig lejlighed til at observere børnenes brug af området. Hvis ikke vejret var alt for dårligt var der stort set altid en gruppe børn i alle aldre og af begge køn i gang med en leg, en rundboldkamp eller fodboldkamp, eller bare med at hænge ud og hygge sig sammen på fællesarealerne i og imellem bebyggelserne. Således kunne det, der det ene øjeblik var en rundboldkamp, i det næste opløse sig i mindre grupper af legende børn, der brugte omgivelserne på en langt mere aktiv og varieret måde end de voksne. For to små piger i gang med en leg kunne selv gårdmanden, der var ved at luge ukrudt i bedene med buske, indgå som et element i det lege-rum de skabte på det grønne område udenfor mit stuevindue.

For nogle af børnene der boede i Sophienborgs almennyttige bebyggelser – ikke udelukkende, men især børn fra flygtninge og indvandrerfamilierne – var samværet med børn i bebyggelsernes ude-arealer, sammen med samværet med søskende, den vigtigste eller eneste form for ikke-tilrettelagt samvær med andre børn. Det kunne der være forskellige grunde til, eksempelvis at de pga. familiens størrelse ikke rådede over et eget værelse hvor de kunne være alene med deres venner. At en del af disse børn heller ikke var tilknyttet skolefritidsordninger, fritids- og sportsklubber eller lignende, er nok medvirkende til at børn og unge i Sophienborg generelt set udnyttede de forskellige tilbud i langt mindre udstrækning end hvad gjaldt børn fra de omgivende kvarterer. Man skal dog nok tage børnene på ordet, når de sagde at de var glade for at opholde sig på bebyggelsernes grønne ”fri” arealer, fordi man kunne gøre ”hvad man ville”, og dermed erkende at nogle børn og unge måske foretrak dette selvorganiserede samvær med andre børn og unge fremfor de forskellige kommunale og foreningsbaserede tilrettelagte børnerum. Men det er samtidig vigtigt at fastholde, at for de såkaldt ”mest belastede” eller ”udsatte” børn er disse fællesarealer og det nære boligområdes tilbud om aktiviteter særlig vigtigt. Disse børn ”ejer” ikke et eget værelse eller egne rum, og er dermed dårligere stillet i venskabsvalsen, fordi det i den lokale kontekst tillægges så stor betydning at have sine venner med hjem. Adgangen til egne eller uforstyrrede rum belv opfattet som en nødvendig forudsætning for at børnene kunne udvikle og styrke nære venskaber, og selve samværet i sådanne rum blev set som bevis på venskabets eksistens.

Børnene, som boede i Sophienborg, udtrykte som sagt stor tilfredshed med deres lokalområde, og opfattede det bestemt ikke som et ”dårligt” eller ”belastet” sted, snarere tværtimod. At et boligområdes dårlige ry ikke nødvendigvis bestemmer hvordan det opleves af børn, der bor der, kan

illustreres af mit møde med Sanne. Da jeg en dag tilfældigt kørte med samme bus som Sanne, som var flyttet ind i en villa i Ullerød med sine forældre og to søskende, og var ny i 4.b, spurgte jeg hende hvad der var forskellen på at bo i Ullerød og på at bo i Østervang – et stort område i Hillerøds østlige del med etagebyggeri med lejeboliger, der har ry for at være meget socialt belastet. Sanne svarede, at bortset fra at familien havde fået mere plads i det nye hus, så var det bedre at bo i Østervang, for der skete mere og var flere at lege med.

Men på trods af at boligområder, som af voksne opfattes som uattraktive, altså sagtens kan opleves som gode steder af børn der bor der, var børnene i Sophienborg ikke upåvirkede af at området af voksne blev anset for et sted man kun skulle bo midlertidigt, og at det ”normale” eller ”gode” familieliv bedst udfoldede sig i eget hus med have. Da jeg i 1996 lavede et gruppe-interview med tre 12 årige veninder fra Marievang talte de også om bebyggelsen som et sjovt sted, med mange børn, hvor man kunne lave alt muligt. Men da jeg, henimod slutningen af interviewet, spurgte dem om det betød noget, at der var mange der flyttede fra Marievang, sagde en af pigerne: ”Min far siger også at vi snart flytter, for han gider ikke bo i det her hul”, hvorefter en af veninderne tilføjede: ”Det siger min mor også. Hun siger det er et rottested. Hun vil også flytte herfra, men hun kan ikke finde noget”.

Senere erfarede jeg fra min deltagerobservation, at godt nok var der børn fra Ramins klasse der sagde: ”Vi ville også bo i Marievang”, når han fortalte om de mange ture og fester som ”Børnefridagsudvalget”, som han var medlem af, arrangerede i perioden hvor socialrådgiveren arbejdede i området. Men generelt var børnene meget bevidste om, hvem der boede i store huse og havde egne værelser. Jeg overværede flere gange hvordan en gruppe børn indbyrdes sammenlignende hvor mange kvadratmeter deres familiers huse rummede, og børn fra en af klasserne forklarede mig at Jakob fra deres klasse var heldig for han boede på en kæmpe gård, der næsten var som en herregård. Diskussioner om egne eller familiens materielle goder indgik ofte i børnenes samtaler, og de havde helt styr på hvis forældre der havde dyre biler, og kunne ikke undgå at bemærke hvilke familier der havde eller tog sig råd til at betale for at børnene kunne gå til ridning, dans eller musikundervisning, og til at udstyre deres børn med moderigtigt tøj og andet ”udstyr” såsom mærkevare-rygsække, mobiltelefoner, playstation-spil, musik-cd'ere, og andet, som alt sammen gav status i børnegruppen. Man kan således sige at børnene fra Sophienborgs almennyttige bebyggelser oplevede deres boligområde som et godt sted,

men også at det at bo der, ikke var noget der gav status blandt andre børn i skole og fritidsklub, måske endda tværtimod.

Teoretisk perspektivering og afrunding

I mine analyser af disse mikrosociale eller -kulturelle processer jeg har deltaget i og observeret, har jeg ladet mig inspirere af nyere teoretiske perspektiver på sted og rum (Appadurai 1995, Ingold 1995 og 1998). Michel de Certeaus skelnen mellem taktisk og strategisk handlen, som han viser er knyttet til forskellige rumlige og tidslige perspektiver, forekommer særlig relevant, fordi børn, som følge af deres strukturelle position, oftere end voksne er henvist til at agere taktisk i forhold til de grænser som sættes for deres handlen (de Certeau 1984). Børn har således sjældnere mulighed for at udøve strategisk handlen, der i de Certeaus definition er kendetegnet ved at man ud fra et "eget sted" kan beherske eller manipulere det omgivende miljø. Det er måske en af forklaringerne på at forskere fra forskellige traditioner i så vid udstrækning har kunnet overse børns agens, eftersom de Certeau netop har udviklet sit taktik-begreb fordi han var utilfreds med den manglende anerkendelse af denne type handlen i andre teorier om individer og samfund.

Det som kendetegner de Certeaus, Ingolds og Appadurais i øvrigt meget forskellige forsøg på at teoretisere over begreber som sted og lokalitet, er netop at de tre forskere på forskellig vis forsøger at finde et sprog der kan begrebsliggøre samspillet mellem biologiske, økologiske, materielle og samfundsmæssige strukturer og de aktører som på samme tid begrænses af, opretholder og forandrer strukturerne. Appadurai må måske nok med sit kosmopolitiske ståsted siges at være mere interesseret i systemer og strukturers liv og have mindre at sige om subjektivitet. Men de Certeaus fokus på taktikker og hans teorier tager, ligesom Ingolds argumentation om at det er nødvendigt at se på organismer i deres omgivelser, udgangspunkt i "væren i verden" frem for i et klart afgrænset og i sig selv hvilende individ der konfronterer en verden derude (Ingold 1995, 1998).

De teoretiske perspektiver på sted og rum kan kombineres med Christina Torens tese om at børn ikke passivt indlærer og overtager etablerede forståelser af rum og hierarki (Toren 1993) eller af slægtskab (Toren 1999), men må konstituere disse på ny i en proces hvor de selv er aktive medvirkende. Torens arbejde sætter fokus på børn som både

subjekter og objekter, eller skabt og skabere, af deres egen, kollektive og personlige historie, og på de processer hvorigennem børn konstituerer deres viden om verden (Toren 1993). I denne artikel har jeg brugt mit materiale fra feltarbejde i Ullerød og omegn i et forsøg på at vise at en opmærksomhed på samspillet mellem mikro- og makrosociale og kulturelle processer kan bidrage til en udvidet forståelse af hvordan børn er medskabere af og forstår både steder og lokalsamfund og vigtige relationer såsom venskab og slægtskab.

Børns bidrag til skabelsen af steder og deres perspektiv på sted og rum er let at overse. Men i det nye boligområde var der i høj grad fokus på børn. På den ene side boede der mange børnefamilier i bebyggelserne. På den anden side var de voksne beboere og ansatte i kommunens forvaltning langt hen ad vejen enige om, at Marievang var et dårligt sted, som ingen ønskede at bo i, og som alle ønskede at flytte væk fra. På den baggrund mente man at de konkrete tilfælde hvor børn var udsat for svigt, var et signal om at der var behov for en mere bred indsats rettet mod børnene. Børnene på deres side oplevede derimod ikke Marievang som et dårligt sted at bo, og især i de år hvor en socialrådgiver arbejdede i boligområdet med at støtte beboernes aktiviteter, blev børnene meget synlige som skabere af lokale traditioner og lokalt fællesskab.

Mit materiale fra Marievang er således glimrende til at vise at børn er sociale og kulturelle aktører. Men det viser også at der trods alt er grænser for rækkevidden af børnenes handlekraft, og at de måtte anerkende og i mange tilfælde underlægge eller tilpasse sig konkurrerende og negative opfattelser af deres boligområde. En af de steder hvor børnenes bosted var uden status, var i skolen. At skoleledelsen efter pres fra forældrebestyrelsen besluttede at lave mere "ens" klasser, frem for at have en klasse domineret af børn fra Sophienborg, var således en måde at imødekomme forældrenes ønsker om at deres børn ikke skulle gå i en "dårlig" klasse. Om løsningen også var en fordel for børnene fra Sophienborg er måske mere tvivlsomt. Min ældste datter var elev i 2.c, den klasse som siden børnehaveklassen var blevet opfattet som meget præget af, at børnene havde forskellige typer problemer. Min datter var ganske vist glad for at komme tilbage til sine gamle veninder, da vi flyttede tilbage til København. Men hun havde syntes at det var spændende at gå i en klasse, som, til trods for at den var anderledes, takket være de to kvindelige klasselærere havde et miljø i klassen præget af stor tolerance børnene imellem. Så måske ville børnene foretrække at gå i en anderledes klasse,

der betragtes som ”dårlig”, frem for at være det ”anderledes”, læs: ”dårlige” barn, i en ”god” klasse.

Litteratur

- Amit-Talai, Vered. 1995. The waltz of socialbility: intimacy, dislocation and friendship in a Quebec high school. I: Amit-Talai, V. og H. Wulff, red. *Youth Cultures. A Cross-cultural Perspective*: 144-165. London: Routledge.
- Anderson, Sally. 2000. *I en klasse for sig*. København: Gyldendal, Socialpædagogisk Bibliotek.
- Appadurai, Arjun. 1995. The production of locality. I: Fardon, R., red. *Counterworks. Managing the Diversity of Knowledge*: 204-225. London: Routledge.
- Augé, Marc. 1995. *Non-places. Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
- Baumann, Gerd. 1996. *Contesting Culture. Discourses of Identity in multi-ethnic London*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, Sandra og Simon Coleman. 1999. *The Anthropology of Friendship*. Oxford: Berg.
- Beyer, Flemming, red. 1998. *Fra landbrugsorienteret industri- og oplandsby til pendler-, undervisnings- og centerby - træk af Hillerøds udvikling fra 1950erne til 1990erne*. Rapport fra Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseum.
- Certeau, Michel de. 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Chambers, Robert. 1993. *Challenging the Professions. Frontiers for Rural Development*. London: Intermediate Technology Publications.
- Christensen, Bolette M. 1995. Virkelighedens tale. *Dansk Sociologi* 4, 6. årgang:7-34.
- Danida. 1996. *Logical Framework Approach. A Flexible Tool for Participatory Development*. Copenhagen: Ministry of Foreign Affairs.
- Ervin, Alexander M. 1996. Collaborative and participatory research in urban social planning and restructuring. Anthropological experiences from a medium-sized Canadian city. *Human Organization* 55(3):324-333.
- Hart, Roger. 1979. *Childrens Experience of Place*. New York: Halsted Press.
- Hastrup, Kirsten. 1995. *A Passage to Anthropology. Between Experience and Theory*. London: Routledge.
- Ingold, Tim. 1998. From complementarity to obviation: On dissolving the boundaries between social and biological anthropology, archaeology and psychology. *Zeitschrift für Ethnologie* 123: 21-52.
- Ingold, Tim. 1995. Building, dwelling, living. How animals and people make themselves at home in the world. I: Strathern, M., red. *Shifting Contexts. Transformations in Anthropological Knowledge*:57-78. London: Routledge.
- Jagd, Christina Bækkelund. 1998. *Familien - et individualistisk fællesskab. En undersøgelse af danskeres forståelser af familien - set på tværs af generationer*. Specialerække nr. 100, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

- Lidén, Hilde. 2000. Barn - tid - rom - skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge. Dr.polit-avhandling. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologi- ledelse, Sosialantropologisk institutt. Trondheim: NTNU.
- Long, Norman og Ann Long, red. 1992. *Battlefields of Knowledge. The Interlocking of Theory and Practice in Social Research and Development*. London: Routledge.
- Mikkelsen, Britha. 1995. *Methods for Development Work and Research. A Guide for Practitioners*. London: Sage Publications.
- Moore, Henrietta L. 1996. The changing nature of anthropological knowledge: an introduction. I: Moore, H.L., red. *The Future of Anthropological Knowledge*:1-15. London: Routledge.
- Nelson, Nici og Susan Wright. 1997. Participation and power. I: Nelson og Wright, red. *Power and Participatory Development. Theory and Practice*:1-18. London: Intermediate Technology publications.
- NORAD. 1990. *The Logical Framework Approach (LFA)*. Handbook for objectives-oriented project planning. Oslo: NORAD.
- Olsen, Karen Margrethe Hatt. 1999. *Gymnasieliv. En analyse af skolen som et praktiseret sted*. Specialerækken nr. 132. Institut for antropologi, Københavns Universitet.
- Scheper-Hughes, Nancy. 1992. *Death Without Weeping. The Violence of Everyday Life in Brazil*. Berkeley: University of California Press.
- Toren, Christina. 1999. Compassion for one another: Constituting kinship as intentionality in Fiji. *Journal of the Royal Anthropological Institute vol 5*:265-80.
- Toren, Christina. 1993. Making history: the significance of childhood cognition for a comparative anthropology of mind. *Man N.S. vol. 28(3)*: 461-478.

Noter

---

¹ Udover Harts klassiske studie af børns oplevelse af sted (Hart 1979), kender jeg kun til Hilde Lidéns antropologiske dr. polit. afhandling om børn, tid og rum (Lidén 2000), som jeg ikke havde haft mulighed for at læse inden jeg skrev denne artikel.

² Jeg vil gerne takke Pia Haudrup Christensen og Karen Fog Olwig, der arrangerede workshoppen, fordi de med deres invitation gav mig en anledning til at overveje et af de temaer som jeg forventer vil være centrale i min kommende ph.d. afhandling med arbejdstitlen *Børn, venskab, slægtskab og lokalsamfund i Ullerød Danmark*. Jeg takker alle deltagere i workshoppen for det intensive og stimulerende faglige udvekslingrum som blev skabt ved den lejlighed.

³ Jeg vil i artiklen kun nævne nogle få udgivelser som er særlig relevante for mit fokus på børn og sted.

⁴ De to ved navn omtalte bebyggelses navne, navnet på skolen og alle personnavne der nævnes i artiklen er pseudonymer.

⁵ Tallene viste blandt andet:

- at 58 % af Marievangs beboere modtog sociale ydelser i form af arbejdsløshedsdagpenge, pension eller kommunale ydelser, hovedsagelig bistandshjælp,
- at flygtninge og indvandrere udgjorde ca. 24 % af bebyggelsens beboere, hvor andelen af kommunens samlede befolkning kun var 3,4 %,

---

- at der havde været tre sager om tvangsfjernelser af i alt fem børn i bebyggelsen og at et mindre antal børn er frivilligt anbragt,

- at der i et antal familier er handicappede børn,

- at kommunen og amtets udgifter alene til de sociale foranstaltninger for belastede børnefamilier i bebyggelsen ligger i størrelsesordenen fire til fem millioner kr. årligt.

⁶ Det såkaldte ”beboerdemokrati” hvor beboerne gennem årlige budgetmøder og valget af en afdelingsbestyrelse har en vis medbestemmelse hvad angår beslutninger vedrørende bebyggelsens drift, bygger netop på at beboerne er fælles om at være lejere i den konkrete boligafdeling.

⁷ Den canadiske antropolog Alexander M. Ervin opererer med en skelnen mellem materielle/objektive og kognitive begrebsliggørelser af lokalsamfund (Ervin 1996).

⁸ Den tyske antropolog Gerd Baumann påpeger, på baggrund af feltarbejde i Southall, en multietnisk bydel i London, at alle de forskellige etniske grupper i kvarteret var fælles om ønsket om at flytte ud af kvarteret og bevæge sig opad socialt, hvilket blev set som to sider af samme sag (Baumann 1996:33).

⁹ Jeg udarbejdede en statistik over hvor mange der var flyttet i årene siden bebyggelsen blev taget i brug. Af dette materiale kan også hentes informationer om hvor længe nuværende og fraflyttede beboere har boet/boede i bebyggelsen. Disse tal viser som sagt en stor udflytning, men også at der er en forholdsvis stor gruppe af de nuværende beboere, faktisk op mod halvdelen, som har boet i Marievang i mere end fem år, og at chancen for at man flytter fra Marievang bliver mindre jo længere man har boet i bebyggelsen.

¹⁰ Jeg udførte fire måneders indledende forskning i 1996. Opfølgningen på denne undersøgelse i form af ansættelsen af en socialrådgiver og en antropolog (undertegnede) skete i 1997 og 1998. Jeg boede i en nabobebyggelse til Marievang i 13 måneder, fra august 1998.

¹¹ ”Empowerment” (selvstændiggørelse) er et begreb der ofte anvendes sammen med ”participation” (deltagelse), og er udviklet i forbindelse med managementteori og -praksis. Men ”empowerment” har siden hen gået sin sejrsgang indenfor udviklingsbranchen (se Chambers 1993, Danida 1996, Long og Long 1992, Mikkelsen 1995, Nelson og Wright 1997, Norad 1990), og senest har begrebet eller principperne opnået stor udbredelse i forbindelse med socialt arbejde i Danmark.

¹² De årlige møder hvor beboerne kan øve indflydelse på bestyrelsens sammensætning og på bebyggelsens budget kaldes ”medlemsmøder”, da det er en forudsætning for at opstille til bestyrelsen og deltage i afstemninger ved medlemsmøderne, at man er medlem af den boligforening som Marievang er en afdeling af.

¹³ For en diskussion af spørgsmål om forholdet mellem viden og magt i dansk sammenhæng, se også Christensen 1995.

¹⁴ Christina Jagds antropologiske kandidatafhandling *Familien - et individualistisk fællesskab* beskæftiger sig med danskeres kulturelle forståelser af familien. På baggrund af sine interview med informanter i forskellige livsaldre, men med overvægt af unge uden børn og ældre i pensionsalderen, konkluderer hun at selvom informanterne talte om familien som et fællesskab der var præget af og truet af individualisering, så opfattede de stadig kernefamilien som idealet. Jagd skriver: ”I dag hvor det er den enkeltes personlige valg, om man vil skilles, er det i Danmark næsten lige så normalt at leve i fraskilte og sammenbragte familier som i kernefamilier bestående af mor, far og børn. Kernefamilien er ikke desto mindre den kategori, der opleves som ”den normale familie”. Det er en habitus, folk både individuelt og kollektivt tillærer sig og bruger som en universel norm” (Jagd 1998:70). De lokale forestillinger om slægtskab og familieliv kan således ses som et udtryk for en mere generel dansk forståelse af slægtskab, der i den lokale kontekst formes med vægt på nogle aspekter og i sammenhæng

med andre lokale forståelser - eksempelvis af sted. Det er sådanne empiriske og analytiske sammenhænge jeg vil behandle i min kommende afhandling.

¹⁵ For den lejlighed på 86 m², jeg boede i fra 1998 til 1999, var den månedlige husleje, inklusive vand, varme og kabeltv, dengang 5320 danske kr. Familier med en lav indtægt og/eller mange børn der bor til leje, har mulighed for at søge "boligsikring" i kommunens socialforvaltning. I 1998 kunne boligsikring maksimalt udgøre ca. 2000 danske kroner. Hvad angår ventelister er der en tendens til at Marievang og Liniehusene har de korteste ventelister, men jeg fik selv tilbud om bolig i en af de mindre og mere arkitektonisk vellykkede bebyggelser allerede efter et år på venteliste.

¹⁶ Superbrugsen er et forholdsvis stort supermarked med bageri- og slagter-afdeling. Butikken udgør både i praksis og i overført forstand en meget central institution i lokalsamfundet, og den er geografisk placeret det eneste sted i Ullerød hvor man kan tale om en form for pladsdannelse. Her eller i nærheden finder man også en række andre og mindre butikker i Ullerød, såsom damefrisør, fiskeforretning, bank, apoteksudsalg og pizzeria for bare at nævne nogle.

¹⁷ Det som i størst udstrækning var med til at gøre områdets børns skolevej risikabel, var alle de mange forældre som valgte at transportere deres barn til skole i bil.

¹⁸ I Danmark anvender man en praksis hvor hver enkelt folkeskole inddeler en ny årgang elever i klasser med op til 28 børn som de, i teorien i hvert fald, skal gå i klasse med i hele deres folkeskoletid (9 år), og hvortil der knyttes en "klasselærer". For en analyse af denne praksis, se Anderson 2000.

¹⁹ På det alderstrin, jeg beskæftigede mig mest med, var der to klasser, 4.a og 4.b (senere 5.a og 5.b). Men med de nye bebyggelser og et generelt voksende børnetal i Bakkeskolens distrikt havde man i de senere år både en 1.a, 1.b og 1.c. Jeg kunne ikke undgå at bemærke at da man første gang dannede nye 1. klasser efter de nye principper, som jeg gør rede for i dette afsnit, gjorde man sig meget umage med at lave tre "ens" klasser. Men samtidig var der flere ting der indikerede at man havde gjort sig umage for at lave en c-klasse som skulle blive velfungerende, og dermed bryde det dårlige image som c-klasserne havde fået.

²⁰ I Marievang hvor der bor børnefamilier i lidt over halvdelen af de 100 lejemål, er op mod halvdelen af disse familier med en enlig forsøger.

²¹ Fraværet af fortove afspejler de principper for planlægning som var fremherskende da området blev udlagt til beboelse: Der er ikke anlagt fortove fordi man ville adskille motoriserede trafikanter fra de "bløde" trafikanter, som skulle benytte de mange stier som gennemkrydser området.

²² Det samme gælder i nogen grad for familiens bil eller biler, som opfattes som et centralt redskab i familiens logistik.

²³ Jeg har ovenfor skitseret hvordan Bakkeskolens principper for inddeling af en ny årgang elever i klasser blev forandret i løbet af mit feltarbejde. De to klasser jeg fik lov at følge var sammensat efter de gamle principper, og det var baggrunden for at jeg ønskede at følge begge klasser, fordi jeg ville være sikker på at møde børn fra hele Bakkeskolens opland.

²⁴ Sandra Bell og Simon Coleman refererer i deres oversigtsartikel om antropologi og venskab til en række studier, der har beskæftiget sig med venskab mellem personer af samme køn i nutidig vestlig kontekst, som viser at "men are inclined to share *activities* with their male friends whereas women prefer to share *feelings* with female friends" (Bell og Coleman 1999: 13, forfatterens kursivering).

²⁵ Først efter selv, i min deltagerobservation i skoleklasserne, at have forsøgt at observere 20 til 25 børn ad gangen, og at gøre notater om det observerede, forstod jeg helt hvor yderst passende titlen "The waltz of sociability", som er den canadiske antropolog Vered Amit-

Talais overskrift til sin artikel om unges venskab (Amit-Talai 1995), var. Samme tema, venskabsvalsen, behandles i forhold til danske gymnasieelever i Karen Hatt Olsens antropologiske kandidatafhandling (Olsen 1999).

²⁶ Den brugbare skelnen mellem tilrettelagte og ikke-tilrettelagte rum for børn foreslås af Barbara Jean Rogers (se hendes artikel i dette nummer af *Barn*).

²⁷ Dette interview fandt sted i 1996. Troels gik ikke i skole på Bakkeskolen, men på den skole der er omtalt i forbindelse med bussens ruteføring ovenfor.